

יש לפרש בזה דעת הראשונים שפירשו שלרבי מאיר תולדת השאת בהירה ממנה (תורא"ש, ומובא ברישב"א). והתוס' תמהו על כך. אך לפי האמור י"ל שתולדת השאת פחותה ב'גביהותה' מהעור [שהיא תכונת השאת – שעל כן נקראת על שם גובהה] בכך שהיא לבנה ומבהיקה יותר.

'פוק חזי טיבעא דמאן סגי בעלמא, דכתיב ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקנה'. פירוש: רומי לוקחת סחורות מכל שאר המלכויות, במלבוש ובמזון, ולכך מטבעה יוצאת בכמה מלכויות כי היא נותנת מטבעות של כסף וזהב ולוקחת סחורה תמורתן. וזהו 'וּתִיכּוּל כָּל אַרְעָא' – שאוכלת מן הגדל בכל הארצות (בן יהוידע).

'ענין שבור מלכא וקיסר פירושו שהפרכו של קיסר שוה לשבור מלכא במעלה, אלא שקצרו את הדברים מאימת מלכות שהיו יושבים תחתיו' (מאירי. וכיו"ב פירש הרשב"א לעיל, שהפרכו של המלך הגדול שוה במדרגתו למלך האחר. וזה תלוי בשיטות הראשונים דלעיל אם לחכמים השאת שוה לתולדת הבהרת בלבנינותה אם לאו). גם נראה שרמזו בהמשלת השלטונים לנגעים, שקשים הם לישראל ומטמאים אותם.

*

נגע צרעת בגימטריא: לא תלך רכיל בעמיך (338 שמעתי מהר' יעקב עזריה אורבך ז"ל).

*

'לא אשכחן עון מיתה דחייב עליה קרבן. אימא הני מילי קרבן קבוע...' מבואר שלא מצינו חטאת קבועה אלא בדבר שזונו כרת. ואף על פי שנויר טמא מביא חטאת קבועה, והיא באה לכפר 'מאשר חטא על הנפש' (במדבר ו, יא) – יש לומר שחטאת בהמה לא מצינו אבל עוף מצינו. ואף על פי שנויר טהור מביא כשבה לחטאת – אין זו חטאת שבה על חטא, שאפילו לרבי אלעזר הקפר שאמר נויר – חוטא הוא (ע' בסוגיא להלן ח.), הני מילי בנויר טמא שצריך לסתור נזירותו, אך לא בנויר טהור – לפי הסוגיא בנויר ג. (אך ע"ש י"ט).
ואולם מלשון הגמרא משמע ששום קרבן חטאת (הבאה לכפר) אינו בא אלא בדבר שזונו כרת, וסתמא דמלתא משמע אף חטאת העוף. לכן יש לומר ששונה חטאת נויר טמא שאפילו לר"א הקפר עיקרו לא בא לכפרה אלא להתירו בקדשים, כדאמרינן בכריתות כו. ועוד, דמיירי הכא בחטאת שבה על השוגג (כמו שדקדק רש"י. וכן דקדק הר"י בן מגאש כמה פעמים, לומר שמדובר בשוגג), משא"כ נויר שנטמא מביא קרבן אף במזיד.

דף ז

'קרי רבא עליה דרבי: דולה מים מבורות עמוקים, דתניא רבי אומר: אקרא אני חיה, בהמה למה נאמרה, נאמר כאן בהמה טמאה ונאמר להלן בהמה טמאה...' ואם תאמר, והלא אין אדם דן גזרה-שוה אלא אם כן קיבלה מרבו, ואם כן מהו ששבח רבא את רבי בדבר זה?
ויש לומר, היה מקובל שתיבת 'בהמה' באה לגזרה-שוה, ורבי טרח למצוא שתהא מופנית (עפ"י תוס' הרא"ש).

בספר 'חדושים ובאורים' להגר"ח גריינמן שליט"א העיר מדוע צריך שתהא מופנה. וכתב 'לולא דבריו ז"ל היה אפשר לומר' שאין זו גזרה שוה אלא גילוי מילתא בעלמא באיזה חטא הכתוב מדבר, ובכגון זה אין צריך שיהא מקובל מרבו, אלא כיון שמצאנו כאן לשון 'בהמה טמאה' וכן בטומאת קדש, למדים שגם כאן מדובר בקודש, הלכך לולא שהיה הכתוב מופנה לא היינו דורשים כן. [והוא כעין הדרשה שבסמוך שנאמר כרת או טומאה סתם, להורות על הסתום].

לא הבנתי הערתו מדוע צריך מופנה – והלא כל ג"ש צריכה הפנאה לפחות מצד אחד, כדאיתא בנדה כב: ומה שכתב שאינו ג"ש גמורה אלא גילוי מילתא, צריך באור מהו הכלל שיש בדבר, מתי הוא ג"ש ומתי גילוי מילתא. ואולי י"ל מפני שהלימוד מגלה על פשוטו של הכתוב הרי זה בגדר גילוי מילתא, שהוא מבאר במה הכתוב מדבר ואינו מלמד הלכה נוספת. ולפי"ז יש להביא קצת ראיה לדבריו, מכך שרצו בסמוך ללמוד מקדש מקודש בהקש – והלא נסתפקו בגמרא בזבחים (ג). אם בקדשים דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בהקש, ולמד זוטרא נשאר הדבר בספק, וא"כ כיצד זה אמרו ללמוד מקדש בהקש לקודש, והלא קודש עצמו ילפינן בג"ש [ולמסקנא לא קשה, דדרשינן מג"ש ודבר הלמד מג"ש חוזר ומלמד בג"ש]. אלא צ"ל שאינו אלא פירוש פשוטו של מקרא במה מדבר, ואינו בגדר 'למד' ממקום אחר. וכדרך שכתבו התוס' להלן (ט. ד"ה הואיל). שו"ר ככל זה בהגהות מצפה איתן. וע"ע בפני יהושע שפלפל באריכות בבאור מהלך הסוגיא, וגם באר מהו 'דולה מים מבורות עמוקים'. והריטב"א תירץ: אמנם קיבל מרבו גזרה שוה 'בהמה' 'בהמה' אך לא למד ממנו לאי זה ענין [וכ"כ הראשונים בהרבה מקומות – ע' למשל ברמב"ן כאן לענין ג"ש 'טומאתו טומאתו': 'הווי יודע שאי אפשר לנו לומר דגמירי הלכה מהיקשא דמקדש לעולה ויורד שאין כן בכל מקום בתלמוד, שכל הגזירות שוות סתם נמסרו לו למשה מסיני... דאי לא תימא הכי לא הווי מקשו בגמרא ולגמר מהתם משום דזכותא ובכמה דוכתי מקשו הכי בגמרא. ועל כרחין יש לנו לומר דסתם גמירי ורבנן הוא דמוקמי להיא ג"ש למאי דמתחזי להו טפי, וכשתדקק בזה תמצא שבכלל הוא כן]. וכ"ה במאירי להלן לג. ורבי דלה מים מבורות עמוקים לדרשה לענין זה.

נראה שדייק הריטב"א לכתוב 'בהמה' – בהמה' ולא 'בהמה טמאה', כי אילו קיבל מרבו גזרה שוה 'בהמה טמאה', לא היתה זו דלייה מבורות עמוקים, כי לא נכתב בכל התורה 'בהמה טמאה' אלא במקום נוסף אחד בלבד (בויקרא כז, יא), לענין הממיר בבהמה טמאה, ענין שאינו שייך כלל לטומאה וטהרה. וידע רבא שרבי קיבל מרבו ג"ש ד'בהמה' 'בהמה' ובחכמתו דרש שהכוונה ליתור 'בהמה טמאה' שבכאן.

'אחת לכלל ואחת לפרט'. על מה שכתב רש"י לחלק בין כלל ופרט הכתובים בסמוך ובין כלל ופרט המרוחקים זה מזה (וכן החזיקו הרשב"א והמאירי), שאז דנים את הפרט כפרט היוצא מן הכלל – ע' במאמרו המענין של הר"י מרצבך ז"ל שבאר בזה את המדה שדרש הלל (ריש ספרא): 'כיוצא בו במקום אחר' שנתחבטו בה המפרשים. (פורסם ב'סיני' אב-אלול תש"ז, ובקיצן 'עלה יונה' עמ' צו). עוד על דברי רש"י – ע' בספר יד יהודה (לר"י אשכנזי, מגאוני איזמיר).

'אלא אמר רבא: אתיא טומאתו טומאתו...' על קושית התוס', הלא גם בתרומה נאמר 'טומאתו' – ע' במשך חכמה ויקרא ה, ג.

ושם באר את לשון הכתובים לפי שיטת הרמב"ם (פסוה"מ יח, יד; ביא"מ ג) שחילק בין אוכל קדש בטומאה לנכנס למקדש, שאם הוא טבול-יום ואכל קדש – פטור מכרת ומקרבן, ואילו נכנס למקדש – חייב. וכאותו ענין כתב בפני יהושע (ריש ע"ב).

(ע"ב) יש לי בענין זה להביא שלש טומאות: טומאת ע"ז וטומאת גילוי עריות וטומאת שפיכות דמים' – שלא מצינו בכל עבירות שבתורה שנאמר בעושה אותן שם 'טומאה' אלא אלו בלבד. (ר"י בן מגאש).

והרשב"א הקשה מרצנים שנאמר בהם 'ואל תטמאו בהם'. ושמו סבר הריב"מ ששם שונה מפני שהם מינים הטמאים בעצמם לכך נקט הכתוב לשון טומאה בהכניסם אל הגוף.

'במזיד ולא אתרו ביה, בשוגג ולא אתידע ליה'. לא אמר 'אי נמי בשוגג...'. כיון שהכתוב מדבר על שניהם, על המזיד ועל השוגג, כדכתיב ומפשעיהם לכל חטאתם, וכן הוא לפי האמת שמדובר על טומאת מקדש וקדשיו בודון ובשגגה. וגם הקושיא היתה על שני הדברים: במזיד – בר קטלא הוא, בשוגג – בר קרבן (ע' בחדושי הנצי"ב).

*

'לימוד מסכת שבועות מסוגל לירידת גשם' (ספר המדות לר"ג מברסלב, ע' 'שבועה').
אולי מקורו ממה שאמרו (בתענית ח) אין גשמים יורדים אלא בשביל בעלי אמנה. ובלמוד עניני הזהירות כמוצא פי האדם, מתרבים בעלי אמנה. (ר' עוד במובא בב"מ כה:).
ונראה סמך לדבריו מהכתוב בירמיה (כג) 'כי מפני אלה... יבשו וגו'. וכן אמרו שבעוון שבועה רעב בא לעולם. וע' שערי קדושה; בן יהודע להלן לט.

דף ח

'שפיכות דמים נמי היכי דמי, אי במזיד בר קטלא הוא... במזיד ולא אתרו ביה'. נראה פרושו, שאין עדים שהרג, שאם יש עדים אלא שלא התרו – הלא נידון בהכנסה לכיפה כדתנן בסנהדרין פא: והיא עונשו וכפרתו (כ"ג פשוט).

'התם נגעייה דאכפר ליה, וקרנן לאישתרויי בקהל'. בספר באר שבע כתב שצריך לגרוס 'לאישתרויי בקדשים', אבל 'בקהל' אין לו פירוש שהרי אין הקרבן מעכבו מליכנס לפנים מן החומה, שיותר להכנס מיד עם תגלחתו הראשונה. ואם הכוונה להתר תשמיש המטה [ואז יתכן לגרוס 'באהל' במקום 'בקהל'], הלא כבר בלילה שלאחר שבעת הימים מותר בזה. [וכן בא אלי אגרת מארץ ישראל: זכורני כשלמדנו מסכת שבועות בישיבה הגדולה בימי הקדושים אשר בארץ, היינו מגיהים לאשתרויי באכילת קדשים, ממש כדברי מר'].
ויש מי שבאר שאף אם מן הדין מותר בתשמיש בלילה שלאחר שבעת הימים, אבל ודאי לא יעשה כן משום שיהא בעל קרי ולא יוכל למחרת להכניס ידיו לעזרה ליתן עליו מדם האשם ומלוג השמן על בהונתיו, כי יוצרך עוד הערב שמש. על כן שייך לנקוט לשון זו, שהקרבן בא להתירו בתשמיש בפועל

(חדושי הגר"ר בענגיס ח"א נג, ה).

וביד יהודה כתב לפרש (עפי"ד רש"י מנחות צא: ד"ה הני מילי) גרסת 'באהל' – שהמכוון על ביאת מקדש. ע"ש ובשו"ת חיים שאל קא, ב. וע"ע במובא במנחות ד).

– האחרונים עמדו על סתירת הסוגיא שבכאן ובמנחות צא: – האם חטאת דמצורע בא רק להתירו או לכפר. ע' שו"ת חתם סופר או"ח קעד; יד יהודה וחדושי בית מאיר כאן; חדושי הגר"ר בענגיס ח"א נג. אגרות משה י"ד ח"ד כג, ה. וע"ע בספר קדשי שעה.